

Motion till riksdagen 2011/12:K314

av Lars Ohly m.fl. (V)

Avskaffande av monarkin

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en utredning bör tillsättas för att utreda det svenska statsskicket i syfte att avskaffa monarkin.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om insyn i kungliga hovstaternas ekonomi och verksamhet.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att upphäva monarkens åtalsimmunitet.

2 Ett omodernt och odemokratiskt statsskick

”All offentlig makt i Sverige utgår från folket.” Detta är den allra första meningen i Sveriges grundlag. Det är den politiska demokratins grundläggande princip. Trots det har vi ännu inte tagit oss rätten att välja vem som ska vara vår statschef.

Det är kungen eller drottningen som är statschef. Kung eller drottning blir ”manliga och kvinnliga efterkommande till kronprins Johan Baptist Julii, sedermera Konung Karl XIV Johans, avkomling i rätt nedstigande led, Konung Carl XVI Gustaf” (SO 1 §).

1966 tillsattes en grundlagsutredning som också fick i uppgift att utreda monarkins framtid. Den mynnade inte ut i något förslag om republik. Vid ett sammanträde i Torekov 1971 enades beredningen om att monarkin skulle behållas men att statschefen, dvs. kungen, enbart skulle ha representativa uppgifter.

Ändå ges kungen ett antal politiska uppgifter utöver den formella uppgiften som statschef. Han är ordförande vid särskilda informationskonsejer med regeringen och vid den särskilda konsej i vilken regeringsskifte äger rum (RF 6 kap. 6 §). Det är också kungen som förklarar riksmötet öppnat; det är en

Fel! Okänt namn på

sista ceremoniell rest av föreställningen att riksdagen erhållit sin makt från konungen och inte från folket. Han är dessutom ordförande i Utrikesnämnden där rikets förhållande till främmande makt avhandlas.

Det främsta ämbetet och förtroendeuppdraget i en demokrati, statschefens, ska självfallet tillsättas enligt demokratiska principer. Det är en självklarhet i alla andra offentliga sammanhang. All makt ska på riktigt utgå från folket och folkets val. Därför är det dags att åter tillsätta en utredning som ska ta fram en ny modell för det svenska statsskicket. En sådan utredning bör utgå från att Sverige inte längre ska vara en monarki. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

3 Granskning av monarken

I dagens svenska monarki kan statschefen, för närvarande kung Carl XVI Gustav, inte granskas på något sätt förutom genom medierna. Detta är en allvarlig brist som behöver åtgärdas, oavsett om folkviljan säger att Sverige ska övergå till republik eller inte. All annan offentlig verksamhet kan granskas av någon form av fristående revision. Enligt regeringsformen granskar riksdagen rikets styrelse och förvaltning, men inte kungahuset. Övrig offentlig verksamhet granskas både utifrån hur väl uppgifterna sköts och ur ett ekonomiskt perspektiv. Statschefen har specificerade uppgifter som självklart borde kunna granskas på samma sätt som all annan verksamhet som finansieras med offentliga medel. Verksamhetens effektivitet och hur den ekonomiska ersättningen används bör vara föremål för offentlig granskning.

Ibland framförs synpunkter på att kungen måste få ha sin privata ekonomi ifred och att det därför inte går att granska kungahuset på samma sätt som annan verksamhet. Ett sätt att lösa det skulle kunna vara att kungen får ett arvode för sitt uppdrag. Detta arvode kan då finansiera privata utgifter. I de fall andra medlemmar i kungafamiljen vikarierar för kungen får de då ett arvode.

Omkostnader för representation, statsbesök och andra uppgifter som ingår i uppdraget bör finansieras genom anslag till Kungl. Hovstaterna. De utgifterna är då tydligt avskilda från kungens privata ekonomi och borde utan svårigheter kunna granskas.

Andra personer med statliga uppdrag granskas på detta sätt – statsministern får ett månadsarvode för sitt uppdrag som statsminister. Utlägg för resor, representation m.m. som ingår i uppdraget ersätts ur budgeten för regeringen och är offentlig.

Exakt hur denna modell ska se ut behöver givetvis utredas, men att en granskning och insyn i Kungl. Hovstaternas verksamhet och ekonomi behövs är helt klart. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4 Avskaffa monarkens åtalsimmunitet

I den gällande författningen ges kungen en rättslig immunitet som principiellt skiljer sig från den begränsade immunitet som gäller riksdagsledamöter. Den senare gäller endast ”yttranden och gärningar under utövandet av uppdraget” och den kan upphävas av riksdagen enligt särskilda regler (RF 4 kap. 12 §). Motivet för immuniteten är att förhindra att juridiska och polisiära maktmedel missbrukas i politiska syften. Med kungens immunitet förhåller det sig anorlunda.

Håkan Strömberg skriver i Sveriges författning (Stockholm 1999): ”En monark tänkes inneha sitt ämbete antingen med ett slags privaträttslig grund (på grund av arv) eller i kraft av ett gudomligt uppdrag (obs uttrycket ’med Guds nåde’, som tidigare användes i den svenska konungens titel). Ett uttryck för detta betraktelsesätt är, att en monark inte kan ställas till ansvar för sina handlingar, medan en president i många länder kan avsättas på grund av ämbetsfel” (s. 50). Kungen är personligen immun mot rättsliga åtgärder, medan en demokratiskt vald statschef kan ha en begränsad immunitet i denna funktion.

Om kungen skulle köra för fort så kan han inte straffas för det. Om han skulle stoppas av polisen och de misstänker att han är alkoholpåverkad kan de inte begära utandningsprov. Kungen kan faktiskt inte straffas för något brott över huvudet.

Oavsett hur statschefen utses är det inte rimligt med total åtalsimmunitet. En utredning bör få i uppdrag att ta fram hur en modell med begränsad åtalsimmunitet för statschefen, liknande den som gäller för riksdagsmän. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 1 oktober 2011

Lars Ohly (V)

Ulla Andersson (V)

Eva Olofsson (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Hans Linde (V)

Jonas Sjöstedt (V)